

Денисюк В. В. Формування пізнавальної активності в дітей дошкільного віку на заняттях з розвитку мовлення. Актуальні проблеми початкової освіти : теорія і практика : збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції (24 жовтня 2023 року) / за заг. ред. О. Гордієнко. Житомир, 2023. С. 110-113.

В.В. Денисюк,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Підгурська В. Ю.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Формування пізнавальної активності в дітей дошкільного віку на заняттях з розвитку мовлення

Постановка проблеми. Пізнавальна активність є необхідною у сучасному світі, який постійно змінюється та розвивається. Людина, яка активно досліджує світ та набуває нових знань, може бути більш успішною в будь-якій сфері діяльності. Тому розвиток пізнавальної активності є важливим завданням для кожної людини, незалежно від її віку, професії та соціального статусу.

Проблема формування пізнавальної активності в різних аспектах широко відображена в працях психологів та педагогів (К. Альбуханова-Славська, Д. Богоявленська, Л. Божович, Л. Виготський, Г. Костюк, А. Матюшкін, Л. Проколієнко, С. Рубінштейн та ін.). Серед досліджень ХХІ століття цій проблемі присвячені роботи І. Литвиненко, С. Ладивір, Л. Мар'яненко, Т. Ткачук та ін.. Зокрема, І. Литвиненко констатує прямий зв'язок між процесом розуміння та пізнавальною активністю.

Одним зі способів сприяння розвитку пізнавальної активності є створення стимулюючого середовища, яке сприяє здійсненню досліджень та пошуку нових знань.

Аналіз навчально-пізнавальної діяльності старших дошкільників у базових дошкільних навчальних закладах показав, що значна увага приділяється проблемі розвитку мовлення вихованців й усвідомлення ними мовлення. Але більшість педагогів залучається до репродуктивного накопичення знань, умінь та навичок, не приділяючи достатньої уваги проблемі формування пізнавальної та мовленнєвої активності дітей зазначеного віку. Спостереження за освітнім процесом у ДНЗ дозволяє виокремити труднощі, з якими стикаються педагоги у процесі планування й проведення мовленнєвих занять із дітьми старшого дошкільного віку (особливо занять із усвідомлення дітьми мовлення). Якщо заняття вихователі проводять як фронтальні, то це унеможлиблює урахування індивідуальних особливостей пізнавальної активності старших дошкільників. Такі заняття зазвичай затягнуті в часі, зв'язки між компонентами їх структури не завжди

природні. Тому на заняттях із розвитку мовлення необхідно впроваджувати інтеграцію, продуктивні види діяльності, а також урахувати індивідуальні особливості пізнавальної активності дітей.

Процес формування пізнавальної активності старших дошкільників під час занять організовується за трьома напрямками:

- створення вихователем позитивного емоційного ставлення дитини до пізнавальної та мовленнєвої діяльності;
- організація систематичної пошукової діяльності з урахуванням індивідуальних особливостей дітей й диференціації завдань, а також на основі взаємозв'язку мовленнєвого змісту щодо усвідомлення дитиною мовлення, художньо-мовленнєвої, зображувальної діяльності тощо;
- розгортання цієї діяльності у ході занять таким чином, щоб у ній виникали все нові й нові запитання, ситуації, що стимулюють пізнавальну й мовленнєву активність.

У процесі проходження виробничої педагогічної практики ми дотримувалися таких методичних вимог:

- створювати оптимальні умови для самостійної практичної діяльності кожного вихованця, ураховуючи індивідуальні особливості;
- вирішувати пізнавальні задачі різного рівня складності, а також практикувати пошукові завдання й ситуації;
- використовувати прийоми порівняння, аналізу, синтезу, узагальнення під час виконання дитиною самостійних робіт;
- опиратися на принципи: гри; унаочнення; доступності; індивідуалізації та диференціації, активності та ін.;
- проводити якісне та неупереджене оцінювання результатів навчання; спеціальну спрямованість на формування таких важливих компонентів пізнавальної діяльності, як самоконтроль й самооцінка;
- стимулювати дітей до творчості.

Планування занять із розвитку мовлення, з орієнтацією на формування пізнавальної активності може складатися з наступних етапів:

Встановлення цілей та завдань. Перед тим, як розпочати заняття, необхідно встановити конкретні цілі та завдання, які необхідно досягти на занятті.

Підготовка матеріалів. Необхідно підготувати матеріали, які використовуватимуться на занятті. Це можуть бути тексти для аналізу, завдання для виконання, картки зі словами або термінами для вивчення.

Введення в тему. На початку заняття необхідно ввести учнів в тему та викликати їхню зацікавленість. Наприклад, можна показати відео або зображення, які стосуються теми заняття.

Робота з матеріалами. Після введення в тему можна перейти до роботи з матеріалами. Діти можуть працювати індивідуально або в парах, а також виконувати завдання, які стосуються аналізу та побудови висловлювань.

Вправи на розвиток мовленнєвої активності: На занятті необхідно також проводити вправи на розвиток мовленнєвої активності, такі як імпровізаційні вправи, рольові ігри, дискусії тощо.

Підсумок. На завершення заняття необхідно провести підсумок та оцінити досягнення вихованців. Це можна зробити за допомогою тестів, заохочень за виконання завдань або за результатами дискусії.

Окрім того, важливо заохочувати дітей до самостійної роботи над вдосконаленням своїх мовленнєвих навичок. Це можна зробити, надавши додаткові завдання для домашнього виконання або порадивши певні ресурси для самостійного вивчення.

Для формування пізнавальної активності на заняттях з розвитку мовлення доцільно використовувати такі ігрові завдання:

- Гра "Слово за слово" – учасники гри називають слова по черзі, починаючи з певної літери або за певною темою. Ця гра допоможе збільшити лексичний запас та швидкість мовленнєвої реакції;

- Завдання на складання історій – учасники мають скласти історію за запропонованими темами, наприклад, за картинкою, за заданим словом та ін. Такі завдання допоможуть розвивати уяву та творчі здібності дітей;

- Вправа "Дай відповідь" – учасники мають відповісти на запитання з певної теми. Ця вправа допоможе розвивати логічне мислення та вміння формулювати свої думки;

- Гра "Продовжи речення" – діти мають продовжити речення, яке почав попередній учасник. Така гра допоможе розвивати вміння висловлювати свої думки та адаптуватися до мовленнєвого контексту;

- Вправа "Опиши предмет" – учасники мають описати певний предмет за його виглядом, розміром, функціональністю тощо. Ця вправа допоможе розвивати вміння описувати світ навколо та використовувати різні лексичні засоби.

- Завдання "Порівняй" – дітки мають порівняти два предмети, явища чи ситуації за різними критеріями (наприклад, за корисністю, за виглядом, за ціною). Такі завдання сприятимуть розвитку вмінь аналізувати та порівнювати різні аспекти навколишнього світу.

- Гра "Хто я?" – учасники мають загадати певну персону, а решта учасників задають запитання, щоб вгадати, кого загадали. Ця гра допоможе розвивати вміння задавати запитання та використовувати лексичні засоби для описування людей та їх характеристик.

Висновок. Пізнавальна активність – це важлива здатність, яка сприяє розвитку особистості та успішності в будь-якій сфері діяльності. Розвиток пізнавальної активності може здійснюватися за допомогою різноманітних методів та підходів, які включають в себе не тільки теоретичну підготовку, але й практичну діяльність. Важливо створити стимулююче середовище, яке сприятиме активному пошуку знань та нових ідей, а також навчання на практиці, можна стверджувати, що заняття з розвитку мовлення можуть мати значний вплив на формування пізнавальної активності в дітей старшого

дошкільного віку. Дослідження в цій області можуть допомогти встановити ефективні методики та завдання для розвитку мовлення та пізнавальної активності дітей, що може мати далекосяжні наслідки для їхнього майбутнього успіху в навчанні та житті.

Список використаної літератури

1. Кузьменко О. О. Особливості формування пізнавальної активності старших дошкільників на заняттях з розвитку мовлення. Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія "Педагогіка. Соціальна робота", 2018. № 2(45). С. 38 – 42.

2. Мазур О. Ю. Формування пізнавальної активності старших дошкільників на заняттях з розвитку мовлення. Науковий вісник Чернівецького університету: Педагогіка та психологія, 2020. № 946. С. 164–169.

3. Шаповал Н. І. Формування пізнавальної активності старших дошкільників на заняттях з розвитку мовлення. Педагогічний процес: теорія і практика. 2019. № 3-4. С. 5.

4. Шкуратівська Н. В. Формування пізнавальної активності старших дошкільників у процесі розвитку мовлення. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького*. 2019. № 3(22). С. 98–105.

5. Ярошенко Л. В. Розвиток пізнавальної активності у дошкільників на заняттях з розвитку мовлення. *Методист*. 2017. № 3. С. 24–31.